

Katarzyna Liżyńska

doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Wykroczeń WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego oraz sędzia w Wydziale Karnym Sądu Rejonowego w Środzie Śląskiej

Justyna Żylińska

doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego WPiA Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie oraz wykładowca na WPiA Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Mediacja w sprawach nieletnich sprawców czynów karalnych i jej konsekwencje w sferze prawno-psychologicznej

Wprowadzenie

W doktrynie prawa karnego, także w sprawach gdzie stroną postępowania jest nieletni, coraz większą uwagę zwraca się na cel restytutywny postępowania. Zauważyć można, że po modelu wymiaru sprawiedliwości nastawionym na wymierzenie sprawcy kary traktowanej głównie jako odpłata (model retributywny) oraz modelu skoncentrowanym na resocjalizacji sprawcy (model rehabilitacyjny, wychowawczy) uwidacznia się tendencja do podniesienia znaczenia naprawienia krzywdy wyrządzonej przestępstwem (model sprawiedliwości naprawczej)¹. Zwolennicy sprawiedliwości naprawczej podkreślają, że na przestępstwo można i należy patrzeć jak na konflikt między pokrzywdzonym a sprawcą i głównym celem postępowania nie powinno być wymierzenie sprawcy kary – jako sprawiedliwej odpłaty, ale przede wszystkim uzmysłowienie sobie przez sprawcę krzywdy i danie mu możliwości jej naprawienia, co spełni cel postępowania, jakim jest m.in. resocjalizacja sprawcy.

Nadto, w modelu sprawiedliwości naprawczej zwraca się uwagę na fakt, że przestępstwo przynosi szkodę zarówno ofierze, jak i społeczeństwu. W konsekwencji interwencja sądu (państwa) powinna:

- zaspokoić interesy ofiary poprzez zrekompensowanie jej szkody,
- zapewnić sprawcy prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu oraz możliwość zadośćuczynienia ofierze,
- zapewnić społeczeństwu skuteczne środki kontroli i zapobiegania naruszeniu ładu społecznego i prawa².

¹ I. Kitala-Dudek, Mediacja w sprawach karnych, www.mediacje.pl, s. 1.

² D. Wójcik, Instytucja mediacji w sprawach nieletnich w Polsce (teoria i praktyka), Konferencje i seminaria. Mediacja w krajach Unii Europejskiej i w Polsce 2003, Nr 4(48), s. 38.

Realizacji powyższych celów bez wątpienia służyć może również mediacja, stanowiąca próbę doprowadzenia do ugodowego, satysfakcjonującego obie strony, rozwiązania konfliktu karnego na drodze dobrowolnych negocjacji prowadzonych przy udziale osoby trzeciej, neutralnej wobec stron i ich konfliktu, czyli mediatora, który wspiera przebieg negocjacji, łagodzi powstające napięcia i pomaga – nie narzucając jednak żadnego rozwiązania – w wypracowaniu porozumienia³. Dodać należy, że znamionują ją nie tylko dobrowolność i bezstronność, ale przede wszystkim akceptowalność porozumienia pomiędzy stronami.

Mediacja, która jest przeprowadzona w odpowiedni sposób, poprzez uwidocznienie sprawcy naganności jego zachowania, uświadomienie krzywdy, jaką wyrządził pokrzywdzonemu, wzmacnia funkcję restytucyjną postępowania, pozwala stronom na wypracowanie modelu dalszych swoich zachowań względem siebie, a przede wszystkim stanowi użyteczną metodę resocjalizacji sprawcy, jak również poprawia skuteczność i sprawność funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Skuteczność oraz sprawność wymiaru sprawiedliwości może, dzięki pozytywnym wynikom mediacji, wyrażać się w szybkim naprawieniu przez sprawcę skutków popełnionego czynu na rzecz ofiary oraz wygaszeniu zaistniałego konfliktu; równocześnie może znacznie usprawnić i skrócić bieg postępowania karnego, ograniczając zaległości w terminowym sądowym rozpoznawaniu spraw karnych⁴.

Szczególną rolę mediacja winna odegrać w postępowaniu w sprawach nieletnich, gdyż w tego rodzaju postępowaniu na pierwszy plan wysunąć należy cel wychowawczy, jaki postępowanie ma osiągnąć wobec nieletniego sprawcy, a zrozumienie wyrządzonej pokrzywdzonemu krzywdy oraz naprawienie szkody będzie najlepszym sposobem dla uzyskania tego celu. To same strony postępowania winny właśnie poprzez mediację spróbować doprowadzić do ugodowego, satysfakcjonującego je rozwiązania na drodze dobrowolnych negocjacji prowadzonych przy udziale mediatora. Wprost z treści § 1 art. 3 ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁵ wynika przecież, że w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny. Jak słusznie podkreśla *E. Bieńkowska* – zwłaszcza w początkowej fazie procesu „wykolejenia”, a także w sprawach o drobniejsze czyny – należy odwołać się do oddziaływania na nieletniego za pośrednictwem rodziny, szkoły i innych instytucji nieformalnej kontroli społecznej; wykorzystanie jedynie środków formalnego systemu wymiaru sprawiedliwości oznacza bowiem stygmatyzację nieletniego – naznaczanie jako osoby, która weszła w konflikt z normami prawno-karnymi⁶.

Zwrócić należy uwagę, że same Wzorcowe Reguły Minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich, przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne 29.11.1985 r.⁷ w art. 11 statuują stosowanie w postępowaniu z nieletnimi metod

³ *E. Bieńkowska*, Mediacja w sprawach karnych, Warszawa 2009, s. 4.

⁴ *A. Murzynowski*, Ocena nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania karnego w odniesieniu do instytucji mediacji, Konferencje i seminaria. Mediacja w krajach Unii Europejskiej i w Polsce 2003, Nr 4(48), s. 34.

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.; dalej jako: NielU.

⁶ Zob. *E. Bieńkowska*, Mediacja..., s. 3.

⁷ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 40/33 z 29.11.1985 r., [w:] *J. Szumski*, Postępowanie w sprawach nieletnich, Gdańsk 1998, s. 262 i n.

Więcej informacji na stronie wydawcy

<http://www.ksiegarnia.beck.pl/czasopisma-adr-arbitraz-i-mediacja-kwartalnik>